

15. mina Märjamaal ning mulle anti ajutine lehtpass.

Saksa valitsuse ajal, aastatel 1941. kuni 1944. mina ühtegi raha pealset kommunisti taga ei kuulanud. Ei olnud mul ka mingit vere süüd ning seepärast Venemaa valitsus laskis mind rahulikult kodus töötada.

Varsti peale sõjast koju tulekut läksin Märjamaa metsakonda ja aukoasin metsa kaadritöömehes

Oktoobris 1944. aastal kuulutas Venemaa valitsus välja üldmobilisatsiooni, mille alla mina ka kuulusin.

Aga, mul oli selline ajakirjuba koos paarimehega üle 50. km. metaa rahu-mehi kärisaega üles töötatud, sest mujal ei olnud veel Eestimaal maotaviga metsasaagi, ja kui minil siis oma paarimehega Märjamaale mobilisatsiooni kutse peale Venemaa sõja Komissariaati läksime, jättis sõjakomisarid meid metsa tööle edasi, ja ei määranud sõjaväkke Sakslaste vastu sõdima.

Sõjakomisarid jättis siis vanemaid kutsealusid mehi ka metsatööle edasi, aga, umbes 80-85% nooremehi määras ja saatis kindlalt Sakslaste vastu sõdima, millest väga paljud mehed äärmiselt suure tagasi ei tulnud.

Sõja järgsel taastamisel 1945-1948. a. perioodil oli sõjajärg- majanduslikud muutused ja Venemaa valitsuse tsüstreguleerimise meetmed ja Venemaa

Õunõunogude Liidu Ülemnõunogude Presiidium muutis ühepoolset 1944. a. 23. augusti seadlusega Eesti vabariigi piiri Petsrimaal ja sama aasta 24. novembri seadlusega Hiiumaal, Eesti NSV Ülemnõunogude Presiidiumil tuli 1945:

18. jaanuari seadluse näol sellisele ülemnõunogule alluda. Pärast Narva jõe taguse ala üleandmist Venemaa NSV Leningradi oblastile ning suurema osa Petsrimaa liitmist Pihkva oblastiga määrati 1945. aastal Eesti pindalaks

4 522 300. ha. ehk (45 223. km²). Sellisemate väiksemate piiritäpsustuste järel on Eesti vabariigi pindala 1959. aastast 4 521 500. hektarit. Nende muutuste tõttu kahanes Eesti

16. territoorium 2334. ruutkilomeetrit. Saameti, 90700 hektari
 territoriaalvett, Pihva ja Peipsi ning Narva lake näol.
 See on 4,9%. Ometi pole Eesti Vabariigi territooriumi suurus
 45215 km². Nõukogude Liit tänaseni tunnustand.

Väimuoorganid ei saadnud 1940-1944 aastal

kolhooside loomise eesmärgi. Aga, Narva jõe tagustis
 valdades ning Pitsariimaal kus elas palju vene rahvusest
 talupoegi ning üldenaalus olid väike-talud, nende alade
 küllainimesed tundsid huvi kolhooside vastu. Narva

vallas asutati esimene kolhoos Dolgaja Nõva külas 23. sep.
 1940. a. Samal ajal tehti sädal veel mitu kolhoosi, samuti ka
 Pitsariimaal, aga Tartu maal jäi kolhooside tegemine poolle,

sest Pansa sõda tuli peale. Kui enne sõda loodi
 kolhoosid ei jõudnud praktiliselt tegevust alustada, siis
 enamik riigimajanditena (sorkhoose) tähtas Pansa okupatsioon
 ajal riigimajanditena edasi, milles kasvatati
 juba Eesti valitsuse ajal vilja ja kaun-sordiseemneid,
 ning aretati ja kasvatati tõukarja.

Varsti peale sõda tege vene valitsus Eesti
 maal, kulakius tihud- ja nende käest ära võetud
 hobuste ning põllutööriistadega, hobu-laenuvus punktid,
 kust siis said uusmaasaajad ja külla kehviend väikse
 taru eest neid oma põllu harimisel kasutada.

1940.-dal aastal pani vene valitsus taludele
 peale põllu hektaride järgi normivilja kohustuse ning
 metsa kaitse ja väimise materjali metsast väljaveo kohustuse
 suuremad talud, kelle perimeest oli suurevalitsusel
 plaanis kulakius teha peale peale suured vilja- ja
 metsanormid. Kui, perimees oli esimesed vilja
 ja metsanormid täitnud, pani kobe nõrgentatud
 need vilja ja metsa normid peale. ning anti külla
 nõukogu kaudu vallast nämpoke nõrgentatud kulaku
 vilja-norm ära teha, aga, metsanormi ei lastud kõiki
 ära teha, tunnustati perimees kulakius ja pandi vangki

17. Kui peamiseks oli kuulamus tihedus ja evange pandid, siis kuulus tema perekond automaatselt küüditamiseks. Vene valitsus ei arand kogu sunniviisil kolhoose tegemise, aga navalusega küll. Partorgid agiteerisid uusmaasaaja ja küllakohvikuid ning selgitasid neile kolhoosi eelistest võrreldes oma väikse põlvi kohaga. Kui said juba 8. liiget nõusse, teda nimetasid aktivistiks, siis hakkasid sõjal kolhoosi organiseerima. Nii tehti 1947-1948. aastal Saaremaal kui ka mujal Eesti maal mõned kolhoosid. 1948. a. suvel tekkis rahva hulgas küllavolinike haudu kuulda, et Eesti põllumajandus viiakse läbi ühildine kollektiviseerimine. Tehakse kolhoosid ja sorhoosid: nii saanuti kui omal ajal venemaal ja selle tööga alustatakse massiliselt 1949. a. algusest. Sellele kaasnus veel kuulda, kes si arna kolhoosi liikmeks see küüditatakse venemaale Siberisse, nagu seda tehti venemaal kolhooside organiseerimise käigus. Need kuuldaused alid kolhooside organiseerimisele kasuks. Küllavolinik oli valla täitevkomitee ja talupidajate vaheline käskjalg ning tõi täitevkomiteest talupidajatele kätte kõik käsud ja reedud, norminõuanded, nende täitmise tähtajad, seepärast oli küllavolinik ka selleaegse valitsuse ilmavaatiga rahum kutsis kui tavaline talu pidaja. Vene valitsuse poolt maareformiga äralõhutud ja küllustatud Eesti põllumajandus 1940-ndate lõpus andis kümneid tuhandeid tonne teravilja, piima ning teise põllusaadusi vähem, kui Eesti valitsuse ajal 1939-ndal aastal. Märjamaa partorg A. Sanglepp oli Haimre mõisa asunik. G. Laubi väimees, (mille) selle selgituse töö tulemusena kutsuti Haimre asunduse talupidajad kolhoosi organiseerimise eidekoosolekule kogu 9-ndal jaanuaril 1949. a. kus otsustati teha kolhoos, ja nimetati "Ühisjõud".

18. kolhoosi esimene valiti Tõnis Akermann, kes oli Haimre asunduses keskmise taluperemees. Samuti valiti Haimre asunduse talupidaja Mihkel Väidler protokolljaks ja kolhoosi arvepidajaks, sest, et ta oli enne Haimresse tulenut aastaid raamatupidajana töötanud ning tundis seda tööd hästi.

Mees Kuno Kõõla talupidaja ja osa Haimre asunduse talumehi, kes ei näinud kolhoosi "ühisjoud" asutamise koosalenul 9.-dal jaanuaril 1949. aastal, läksime nädala päevad peale selle Haimre asunduse "ühisjoud" kolhoosi

kontoris endid kolhoosi pakkuma. Kolhoosi esimene T. Akermann ütles. Meie võtame teid juhatus otsusega kolhoosi vastu. Üldkoosolek tuleb korraldada märtsis, siis kindlitama juhatus otsuse. Aga, tulge kohe

kolhoosi tööle, sest vanad Haimre mäisa laudad ja ringtall vajavad remonti ning on vaja lehmadele lauta ja ringtalli hobustele söimed, latteid teha, et me saaks peale selle näin loomad ja hobused kokku

tuua. Samuti tuleb teile Kuno Kõõlasse Häärna tallu hobuste talli, seal on 2 rehkalust, seega vajalikud ruumid olemas. Nii meie siis läksime Kuno Kõõla mehed

20.-dal jaanuaril 1949. aastal Haimre asunduse "ühisjoud" kolhoosi tööle. Häigi enne läksime talupidajate metsast saapakke tegema ja need ellärgjamaale saeveskisse, võima ning vedasime saetud materjali tehasi. Oli talvine aeg, vedu tegime oma hobuste ja

seega, ning sellest materjalist aitasime laute, talle remontima ja latteid, söime tegema.

7.-dal märtsil 1949. aastal oli Haimre

"ühisjoud" kolhoosi kontoris üldkoosolek, kus ka kinditati varem vastu võetud juhatus otsus, Kuno Kõõla talumeeste kohta ja üldkoosolek kinditas selle.

Eiart Tamm tegi koosolekul etpaneku, et nüüd läks kolhoos suuremaks ja väime kolhoosi ase-esimehe, kes

19. aural kolhoosi välis asju ajama, sest kolhoosi esimene T. Annumann on raske südamehaige mees ja supärast ei või meile talle nii suurt koormust peale panna, et ta ka kolhoosi välisasjad ajab, hea kuu ta põlde ja farme juhib ning majapidamist oma talupoja tarkusega seal. Samuti teigi ettepaneku valida ase-esimeheks Albert Veesalu, ta on noor energiline mees kes ajab kolhoosi välis asjad. Samas teigi kolhoosi arepidaja M. V. Niidler teise ettepaneku valida ka A. Veesalu ühtlasi juhatusse liikmeks, siis on ta meil ka täievoliline isik välja saata kolhoosi rahalisi asju ajama. Nii siis sündiski, et mind Albert Veesalut valiti kolhoos "Ühisjäud" ase-esimeheks ja juhatusse liikmeks.

Märjamaa vald kuulub Läänemaakoimalle ja maakonna valitsus arus Haapsalu linnas, kus kaudu käis ka kolhoosi rahaline asjaajamine. Aga, sel ajal Märjamaa ja Haapsalu vahel bussid ühendust ei olnud.

Vab, Märts, 1949. aastal, kui ma esimest korda läksin Haapsalusse kolhoosi asju ajama, sain teada, et Märjamaa kooperatiivi veoauto sõidab 2-3 päeva pärast Haapsalu. Kauplesin autojuhile kaest enda kaassõitjaks. Tal oli automaator puugaasi peäle kingi tehtud, sest siis sõja järel ei olnud bensiini saada ja käskis mind kiviadest koostatud kasepuu haigudest teha kolm viijakoti täit klatsi, mis ei tahi tikutoosist palju pikemad olla.

Sel ajal oli talus suured viija kotid ja ma seadis ka käsi viiksaega näd päeva ja ää, enne kui 3. kotti

täis sain, viisin õhtul hobusega Märjamaale. Järmisele hommikule läksin jala, piire kasikas seljas Märjamaale kella 7-üks. Külma oli 10°. Auto kapiini ma istuma ei saanud, sest juhi kõrval istus püssimees. Sel ajal mitsarimad käärisid kooperatiivi kauplusi ja teel liimivaid nende autasid. Istusin veoauto taga kaestis.

20. kus oli paigutatud gaasigeneraator ja minutoodud kolm klotsi kotti. 2. korral jättis juht auto teel siisma ja puistas minu klotsi kottist generaatorisse klotse. Auto sõitis umbes 40. km tunnis ja 2-3 tunniga jõudsimis Haapsalu. 25. märts 1949. aastal

toimus teine suur küüditamine.

Esti rahvast viidi Venemaale 20702 inimest.

Siis ma ei olnud enne küüditamist kolhoosi läinud, olnud mind samuti ja ka Hainrest mõni teine talupidaja ära küüditatud. 1949. a. juunis avati ellärajamaa

ja Haapsalu vahel bussi liin, siis oli meil hea kolhoosi asju ajada. Väike kolhoosi asju ei olnud pidevalt ajada, ning supärest kolhoosi juhatus kinnitas mulle 2 töökoost, kellega ma läksin 1949. aasta kevadel kolhoosi põllude küündma ja seemet tegema.

Mine oma põllud olid küll sügisel küündud, aga Hainre asunduses 3. külla kehvemad jätsid oma põllud 1948. a. sügisel küündmata, sest nad teadsid, et 1949. a. alguses tehakse Hainre mõisa asundusse

kolhoos, kuna ellärajamaa partorg oli nende külla väinud.

Peale märtsi suurt küüditamist, läksid maha jäänud inimesed suure hirmu ja rutuga kolhoosi, kardeti ju järjekordset küüditamist. "Ühisjõud" kolhoosi esimees ja

Tõnis Auermann ja arvepidaja Mihkel Vrüidur olid Hainre asunduses aastaid mõlemad head põllumehed ja asjatundjad. Tegid kolhoosnikel heelgas selgituse tööd lambla, reafarmi tegemises, mis annab meile lähemas tulevikus tulu andma.

Selle tulemusena väeti 1949. a. aprillil kolhoosi koosolekul vastu otsus, et kolhoosis läbi viia täiendav ühistamine. Endised talupidaja, kes kouseatasid lambla ja sigu, töid need täiendava ühistamisega kolhoosi. Et Hainre mõisas vanad

21. mõisa aegsed laudad ja ringtall oli olemas, see võimaldas lehmad, lambad, siad laudatasse ja hobused ringtalli panna. Sõja oli kolhoosil väikesed tulu

toorad. Farmid alguses rohe olemas, mis hakkasid 1949. a. lõpus kolhoosile tulu andma. Siiski "ühisjoud" kolhoosi 1949. a. jaanuaris ühistatud. Hainne asunduse mõisa lehma farmis oli suur häda ja vilitsus. Väike looma

hein ja koresoot, mis oli ühistamisega, ettenähtud, ühistatud lehmale kaasatuna ei olnud kvaliteetne, ei olnud jõusoota ega mineraale. Sest, ühistamisega nähti ette ainult tulla koresoot, hein, vilja seeme põllu ha. järgi ja hobustele tulla peade järgi põlluhän. osa metsa heina ja karrad. Lehmad kehva sööda peal kannatasid kondipõdukuse all, mis tõttu nõrgemad ühistatud lehma jäid maha ja neid sai muste abil töitega tõsta.

Ei olnud Zootehnikud ega laomäärsti.

Keradel kui lehmad välgis lüksid, siis arukas asi paranema. Sama sügüel arukas kolhoosi juhatus kuhvemaid lehma välgis praakima ja ostis mullikoida

asemle. Siiski lehma farm paaril algaastal häid tulemusi ei annud. Aga, kolhoosi alguses loodud sea farm ja lamba farm ning kana farm arukasid andma kasumit. Esimesed paar aastat andsid

kolhoosi põllud ka head saaki. Väike raskus rättes jäi meil esimesel 1949. - dal kolhoosi aastal, peale käigi fondide jaotamist, normipäeva peale jagada,

teravilja,	1,5. kg.	ja	kahel palka kaas rubla $\frac{1}{2}$ peale
kartulaid,	1,0. kg.	$\frac{1}{2}$ peale	
m. heina,	1,5. kg.	$\frac{1}{2}$ peale	
põhku,	1,0. kg.	$\frac{1}{2}$ peale	

Samal ajal meie ümbruskonna kolhoosid, mis tehti peale 25. da märtsi küüditamist, maksid kolhoosnikule normipäeva peale kopikaid. Sest nende kolhooside territooriumil oli mitme küüditatud perekonna

22. tühjad talud. Kevadel külvati ahiselt ka küüditute talude põllud seemet täis, aga, sügisel ei jõutud inimeste vähesuse tõttu kõike vilja ära lõigata ja põllult ära vedada. Hainus „Kevade“ kolhoos, kus oli 3-ne talu inimesed ära küüditatud, Kevadel külvati seeme maha, aga sügisel ei jõutud kõike vilja ära lõigata ja auna panna. Talvel lumega masintati põllul aunadest vilja, aga mis oli jäänud, lõikamatta, see jäigi lume alla. Kevadel anti vabalt külviplaani ja range kõva näske külviplaan täita 100% aga seda valitsus ette ei näid, kos sügisel küüditamisest järgi jäetud inimesed ikka suudavad selle vilja kõik ära koristada, Ming taoline asi kestis mitu aastat paljudes kolhoosides algaastail. See näitab seda, kui rumal, range ja range oli sel ajal bürokratsia.

jaan. vabn. 1950. aasta talvel korraldati valitsuse käsul,

Elustreeri Põllumajandus-tehnikumis kolhoosi esimeeste kvalifikatsioonilisele läbiviimisele kursused, millest olid kõik kolhoosi esimehed kohustatud osavõtma.

Üks „Ühisjõud“ kolhoosi esimees Tõnis Freeman oli raske südame haige, aga tahtnud seepärast ise minna, ^{saatis} mind juhatusi otsusega küüditatud „Ühisjõud“ kolhoosi esimeest Elustreeri kolhoosi esimeeste koosolele. See kursus oli raske ja märtri lõpus 1950. a. tulim kolhoosi tagasi. Pean tunnustama, et selle aegsele lühikele põllumajanduse teoreetilisele

oli madalal järjel, sest nad ei suutnud paljudel 130-ne kolhoosi esimehe küsimuste vastata. Aga, partei ja valitsuse seadused, määrused olid selged küll, mida mille trükkisire süstis. Muu-ulgus rääkis selle-

-aegne põllutööminister seltsimees Abel, et vasti jõuame kommunismile. 15. aasta pärast oleme kommunismis kõik kaks kaks ära, nohjad kaavad ära.

23. müütsad kaavad ära, tule hea ülu, siis ütles, kel on küsimusi? Üks kolhoosi esimees küsis.

Teie ütlesite, et nohtud ja müütsad kaavad ära. Kuid kuigi tapab inimene, kes siis mõrtsukat kaevatab.

Sellepeale vastas sm. Alvels, et see inimene ei ole terve, ta viiakse haigemajja. Selle küsimuse juures kolh. esimees joo sm. Alvels vaidlesid pikalt, aga kolh. esimehe sõnad jäid peale. Aianõu doktor, sm. Simun, oli asjalik mees. Ta rääkis mitsuurintlikast sordiaretamisest, ning põllu harimisest. 1950. a. aprilli algul suri „Ühisjõud“

kolhoosi esimees Tõnis Akermann enne keevad külvi ja mina Albert Vesalu kolhoosi ase-esimees Langerin automaatselt „Ühisjõud“ kolhoosi esimehe vastutus rikkale kohale. Üldkoosoleku otsusega anti mulle alkija õigus, mille alusel ma sain kolhoosi rahalisi asju ajada. Kaks ^{mädalat} kolhoosi esimehe matust, kutsus mind Märjamaa rajooni esimene partei sekretär sm. Värsi, August Märjamaale oma vastuvõtu ja ütles mulle. Käisid kolhoosi esimeeste kursustel ja nüüd kinnitame ka rajooni komitee poolt kolhoosi esimehe kohale ära.

Ma vastasin talle, mul on „Ühisjõud“ kolhoosis pooldajaid, aga, on ka vastasid. Ütlesin, kes teate, kui raske on töötada, kui sulle töötataks vastu.

Seejärel ei ole ma hea meeliga näus kolhoosi esimehe kohta vastu võtnud. Ta vastas, mul ei ole praegu sinna kedagi saata. Ole ometi nii kaua kui ma saadan sinna mehe, kes sinna välja rahitab, ning ütles. Ma ei saa aru, mis mehed teil on. Yse juhatus mees, Paar, saatis teid juhatus otsusega esimeeste kursustele ja nüüd, käis minu juures kaebamas, et see mees ei kõlba kolhoosi esimeheks, ta oli saksa sõjaväes.

24. Ma oli G. Pääsure näinud A. Viipsile kaavamis, ärge pange Uusalu, Albertit kolhoosi esimeheks, ta oli Saksa abritser. Viipsi oli talle vastand. Kui ta oskas Saksa sõjaväge juhtida, küll ta siis ka vene kolhoosi oskalt juhtida, aga, nüüd mumm, mingi noju. Närijamaa rajooni partei komitee 1.-muse sekretäri soovitusel olin ühe aasta „Ühisjõud“ kolh. esimene.

Üldiselt olid erand talupidajad ka kolhoosis head töö inimesed, mis tõttu kõik põllutööd said õigeaegselt ja plaani rahaselt tehtud. On ka selge see, et põllumajandus vajab oskusliku juhtimist, 1949. aastal ~~paari~~ kadunud

kolhoosi esimene Tõnis Annumann andis õige suuna mille kaudu kolhoos saab edasi areneda, mida mina 1950-dal aastal oma teadmiste ja talupoja teadusega edasi arendasin ja seetõttu oli 1950.-dal aastal peale

käigi vendide jaotamist võimalik kolhoosnikule normipäeva peale jaotada 7. rbl. raha pakka.

naturaaltasu,	teravili, rokk, 3,5. kg.	$\frac{1}{2}$ p.	peale
	kartul, 3,0. kg.	$\frac{1}{2}$ p.	— —
	põllukhein, 1,0. kg.	$\frac{1}{2}$ p.	— —
	metsahein, 1,0. kg.	$\frac{1}{2}$ p.	— —
	põllupõhku, 2,0. kg.	$\frac{1}{2}$ p.	— —

et meie „Ühisjõud“ kolhoosis oli sea ja lamba farm, seetõttu sai kolhoosnik $\frac{1}{2}$ peale lambavilla, 12. g.

ning endise talunaiend keetsid sea kasvadist sepi, mida sai normipäeva peale jagada. 10. g.

mehed teenisid kolhoosis aastas kuni 600-700 $\frac{1}{2}$ aastas ja naisid 200 kuni 400. $\frac{1}{2}$ aastas.

Suuga oli suurematel peredel üle 1000-de $\frac{1}{2}$ aastas, mille järgi nad said üle 7000. rbl. raha pakka, üle 3,5. tonni teravilja, kartulad üle 3-me tonni, lambavilla üle 12. kg. ja sepi üle 10. kg. See oli 1950.-da aasta

25. „Ühisjõud“ kolhoosniku palk, mis võimaldas kõigil kolhoosnikul lahetalt ära elada. Samuti oli kolhoosi põhikirja järgi kolhoosi perel õigus, vaatamata pere suurusele, kasutada õue-aja maad 0,5-0,6 ha. ja 1. lehm, ^{1. noor loom} 10-12 lammas, 2. siga, ehk 1. emis põrsastega ja 1. ha. karjakoopelt, lehma, lammasi karjatamiseks. Külla kehvirud, ja lahitud inimesed näkisid, et nad nüüd kolhoosis hea tööde juhtimise ja organiseerimise järgi elavad paremini, kui enne kolhoosi omajääd.

Tähepoolest, on meil hulga inimesi, kellel oma peaga mäeldes tööjärg näest ära kaob, neid peab juhendama

Alates, 1950. a. kevadel, juhtisin

„Ühisjõud“ kolhoosi kevadkülvil koos põllundus brigadööri Ainsaari, Edoardiaga, ka sevisid, heina ja teised põllu tööd aasta lõpuni välja. 1949. aastal

määras valitus oma otsusega Tallinna tööstis ettevõtete sefius kolhoosid, kes olid oma sefius kolhoosi nõustatud abistama, seel kolhoosis põllutöödel ja ehitustöödel. Tallinna ETKVLi ruina

vabrik oli meie „Ühisjõud“ kolhoosi sefius. Säält tuli 1950. aasta kevadel pra inimestar meie kolhoosi kontuusse ja panmas kolhoosis ehitustööde abi,

ning kauplus minuga, kui kolhoosi esimehiga. Minuga kokkuleppel lubas ehitada kolhoosi kontuuri otsa vastu juurde ehituse oma materjaliga ja oma ehituse mustega, mida ta ka täpselt tegi. Juurde ehitus

valmis 1950. a. sügisel, ning pääle selle saadis ETKVLi juhatus kolhoosi arve, kus oli kirjas materjal ja töö kokku 9500. rubla. Siis oli juhatus meesid, vennad Saared, Raudsipel ja komisjoni komisjoni esimees Arenil põhi aitar, ning ütlesid, kui juhatus selle arve lubab kinni mausta, siis kolhoosniku normi päeva peale raha ei jää, veel ütlesid, et see on esimene vaimusünnitus, kus Ühisjõud maksab ise arve - kinni.

26. Nii juhtuski, et kui õhtul kell 12 ajal juhatus koosolek lõpetati
jää see juurde ehituse arve välja maksmine juhatus poolt kimitamata

Kui juhatus ja revisjoni mees olid läinud, siis ütles mulle arve-
pidaja Mikkel Vriidler. Mina mõtlesin algul, et mina olen üksi

süüdi, sest mina toetasin ka seda juurde ehitust ja olen
vastutav rahaliste väljaannete eest. Aga, nüüd olid sina

üksi nii kui Taaniel lõukoerte augus, nagu pühakirjas
kirjutatud on. Mina vastasin. Sääb on ka kirjutatud,
et lõukoerad ei söönud Taanili ära. Kuid näed,
ka need lõukoerad ei saa mind ära süüja. Võta

paper ja kirjuta ETKVLI juhatusle palverõvi, et praegu
kolhoosi algastail ei ole meil väike kolhoos suiteline
nii suurt arvet kinni maksuma, sest see väike kolhoosi

majanduse suurde raskustesse, seepärast palun hinna
alandust. Viisin selle palverõvi üle ETKVLI pea inseneri
kätte ning andsin selitust kolh. juhatus otsuse kohta
juurde. Umbes nädala pärast tuli ETKVLI juhatuselt

10-e korda väiksem arve, see oli 950. rubl. See oli
minu võit. Ütlesin juhatusle, maksan selle väikse arve
ise kinni ja viin juurde ehitatud koone ära, sest see

on siis minu. Selle peale nõustus juhatus arve

kolhoosi kassast kinni maksuma. See oli mul

„ühisjõud“ kolhoosi esimehena üks suurimaid
ja raskem vägikarika vedu juhatus ja revisjoni
esimehega. Kolhoosi juhatus ja revisjoni komisjoni esimes
moodustasid oma vahel nelinurga, kes alati põimised
tööd, sest mõne tööga oli võimalik rohkem teenida.

Ka ei tulnud juhatusle liige E. Raudsepp kunagi
kaine peaga juhatus ja üldkoosolekute, kus ta hakkas
süüalused otsima ja kolhoosi juhtimisele süüd mõistma
ning nägi seljuuris välja täis vahrust ja võimu, sest
ta oli vene de-mobiliseeritud sõjaväelane,
keda selal peeti ametlikult suureks Eesti rahva pääst-
jaks. Töötasin „ühisjõud“ kolhoosis esimehena kolasi

28. kuni 1951. a jaanuari lõpus tuli Haimre as. Yuan Laube väimes Sanglepp, Arnold mind „Ühisjõud“ kolhoosi esimehe kohalt välja vahetama. Ta vahastati Märjamaal partorgi kohast ja saadeti „Ühisjõud“ kolhoosi esimeheks. Siis hakkas Sanglepp, Arnold „Ühisjõud“ kolhoosi juhtima. 1951. a. kevadel hakkas partei ja valitsus väikesi kolhoose ühendama. „Ühisjõud“ kolhoosiga liideti viiete väene „Kevade“ kolhoos, kes oli hoidnud omal vaevalt elu sees. See viis esimesel kolhooside ühinemise aastal põllumajandus saavutused pooli madalamaks ja toodangu ka alla. Seetõttu jäi ühinenud „Ühisjõud“ kolhoosil peale fondide jaotamist kolhoosnikele normipäeva peale jaotada raha palga 2. rbl., teravilja 1,5. kg. See oli see aasta kõik. Aga, kolhoosnike individuaal majapidamine andis lisa ning seetõttu sai normaalselt ära elada. Pääle kolhoosi esimehe kohalt

vabanemist määras uus kolhoosi esimees Sanglepp, Arnold mind juhatuse otsusega kolhoosi ehituse brigadiiriks 1951. a. veebruaris. Ehituse brigadis töötas väljaspool kolhoosi liimete 7. meest, kellega ma ehitasin uue kanala 10000.-de peale, vana mõisa kivi müüriaga küüne üle 150. pialise viistele lauda ja karjaköögi koos piima jahutuse ruumiga ning vana mõisa kivi müüride vahel vilja aida 300. ton. teravilja jaoks ja selle vastu koos juurde ehitusega vilja kuivati. Tegiti ehituse meestele rahalised töökäsud ehituse raamatute normatiiv hinnite järgi ja juhtisin projektide ^{järgi} ehituse tööd. Selle eest maksis kolhoos mulle 20. normi päeva ruus. Tegiti ehituse juures hobusega transport töid ja ise mõnda ehituse tööd, sain sellega 40. normi päeva juurde, kuid minu palga oli siiski palju väiksem ehituse meeste palgast, ehituse hinne oli kallid. 1949-1950.-dal aastal tehti hobulauanutus punktide asemele masin-traktorjaamad, mida nimetati MT 7.-idena. 1952. a. sügisel tuli Märjamaa rajoonist

28. kolhoosi käsik, saata 2. meest Sipa MTJ'i diisel traktoristide kursusele. „Ühisjõud“ kolhoos saatis 2. meest, ka mind, Sipa MTJ'i diisel traktoristide kursusele, mis algasid 1952. a. novembris ja lõppesid 1953. a. märtsis, ning anti diisel traktoristide kutsetunnistus. Pääle selle anti mulle antiiga üle lintraktor DT-54., kaskehandaal, ader, kuldivaator ja teravilja külvik. Kuna siis veel traktoril hüdra süsteemi ei olnud, olid kõik haakeriistad tehtud järelveetavad. Seepärast olid ka kaskehandaali töö süsjoonid vändast käsitsi keerata, kas töö või transportasentisse. Traktoreid oli siis vähe ja kolhoosid tegid suurema osa põllutööst hobustega.

Sel ajal pandi parti ja valitsuse otsusega 2. vahetust traktoristide ühe traktori pääle, kolhoos pidi andma juurde 2. haakeriistat, sest järelveetava kuldivaatori, külviku ja adra peal pidi olema haakeriistad, mis vajaduse järel haakeriistade tööorganid automaadist üles tõmbab ja alla lasub. 1953. a. kevadel anti kolhoosidele parti ja valitsuse poolt nõua käsik, et traktor peab kolhoosi põllul 2-e vahetusega töötama 24. tundi ööpäevas.

Hommikul kell. 6. oli õise ja päevase meeste vahetus, mis oli ette nähtud 2. tundi tehnil. hoold. meestel koos tehes. Sellest öötööst küll suurt kasu ei olnud. Siis oli päldudel palju kivie, mille otsa õõsel haakeriistade ära lõhkumise ja päeval valgus parandasid. Eriti järelveetavad ilma kivivaitseta adra malm korpusse säärid, lõksid poolers kui porgandid.

1953. a. kevadel, tegime paarimehega koos traktoriga osa põllutööd „Ühisjõud“ kolhoosis ära, siis saadeti meid traktori ja kaskehandaaliga, sügisel küündmata jäetud, kõve põlde kaskehandaaliga külviks ette valmistama „Lunaretäht“ kolh., Russalu mäis,

Põllimäisas, „Autobriivõit“ kolh. Need olid vähese tööjõuga kolhoosid, mis olid tehtud peale küünditamist. See ringreis kestis kevadel mai kuu läbi, juuni algul tulime oma kolh. traktori plaadiga kesapõllult kivie vedama.

29.

Haimre „Ühisjäud“ kolhoosi liikmete iseloomustus.

Enne kolhoosi töötasid Haimre asunduse ja Kurno küla inimesed taludes oma ette ja neil ei olnud naabritega piiri tülisid ega muid pahandusi. Ehki kolhoosi organiseerimine laabus sm. A. Sanglaga kui selleaegse

Märjamaa partorgi ja sama aegselt Haimre as. talupidaja Jaan Laube väimehe selgituse töö tulemusena ladusalt võis öelda, nagu üle öö. Kuid, endise talupidaja tööks pidamised ja arusaamad ei kasvanud ümber üle öö kolhoosile vajalikust suunas. Hakkas välja paistma klassi vaen ja vahetagemine, endiste küla kehvirute, uusmaa saajate, lahtiste inimeste ja vana talupidajate vahel.

Ühatused ja üldkoosolekud muutusid kiiru koosolekuks. Kui vaemus või ilma varanduseta inimene hakkas koosolekul oma arvamust avaldama, siis ütles endine talupidaja Kustas. Mis sa räägid. Ma andsin

kolhoosi kõige rohkem varandust, samuti ütles, kui antsin teiega kolhoosi kõige rohkem varandust, vähe aja pärast oli teid samad sõnad, et tema andis Kustasega kolhoosi kõige rohkem varandust. Nii nad tihti rumplisid ja õhutasid üldist vaenu.

Kui oli vaja neile hobust või põllu harimise riista anda, kes ilma varanduseta kolhoosi liikmeks astusid, siis ütles endine vana taluperemees. Minu hobune, minu vanne ja minu ader. Ma ei anna neid teie kätte.

Kui brigadid ei suutnud üksi seda rüsimust lahendada, siis tuli erimees ja ütles. Kaks teed on, kas annad hobuse selle mehe kätte, või teed ise selle töö ära, kolmandat teed ei ole. Kolmas tee on saporiatte tee, seda kolmandat teed kartsid need kanged mehed ja täitsid rusinaid tasuta hoides kärke. Seeaegsete näidis hinnite raamatu järgi olid osa põllutöid soodsamate hinnitega kui teised. Näiteks, lauda sönniku vedu oli üks kallimaid töid, mille järgi

30. tormi jooksti. Oli kolhoosis inimesi, kes tegid ja tahtsid teha kallimaid töid, et siis parest uhkustada ja suurustada. Vaata, mul on rohkem normipäivi kui sul.

Tegelikult niisugused inimesed kolhoosis ei teinud rohkem tööd, vahust vähemgi, sest nad omakasupüüdliselt vaatasid kust saab lühema tööajaga rohkem normipäivi. Aga,

kolhoosi töö tuli kõik ära teha, siis (oli) brigadiir oli hädas ja pahatikti pidigi tagasihoidlikumad ning vaesemad inimesed ka need odavamad kolhoosi tööd ära tegema.

Endised Haimre mõisa mõonarakad ja nende võsukused olid kolhoosi eelne Haimre asunduse rahvas, kes olid viimase mõisa valitsuse ajal Haimre mõisa suursulaste maja ja selle hoovi peal juba lapsest saadik saäl perenonniti riulnud ning karelnud. Polnud ka ime, sest see oli neile ema pümeaga edasi antud.

Kolhooside organisatsioon.

Põja järgsel perioodil enne kolhoose oli üksik talupidajal kohustuslik vilja norm niigile viimiseks talu põllu suuruse järgi talupidajal peal. Ääre ja rühvema, väiksema talupidaja, kui ta viis ära kohustusliku vilja normi, tegi kevadel seemne maha, siis ei jäänudgi talle omale suurt midagi änam järele. Sai mõne vilja kotiga korra veskil käia ja olidki aida salved viljast tühjaespühitud.

Aga, paremate põllumaadega ja suuremad talud, neil oli 2-3-me aasta seemnevilja tagavarara ikaltuste aastate jaoks. Seega kujunes välja aastate jooksul

rühvema ääre põllumaadega väiksema kohapidajate hulgas mõned küla rühvikud, kes olid koos uusmaasaajatega nõus kohe kolhoosi astuma, aga vanad parema, suurema ja ^{põeldumaga} suurema kohaga talupidajad

ei tahtnud kolhoosi minna, sest neil oli aasta kümnetega välja kujunenud talupidamise praktika ja traditsioonid ning põlvust põlve oma koha armastus

3A. ja selle eest vene okupatsiooniline territoriaalne valitsus neid kümneid tuhandeid perekondi kaugale Siberi tühja asumisele küüditas, kust paljud enam eluga tagasi ei tulnud. Endistel talu sulastel, teenia-
tütarkutel ja tüstel juhu töölistel ei olnud ka selal maal kuhugi mujale tööle minna kui astuda kolhoosi liikmeks ja hakata kolhoosis tööle.

Siin juures meenub mulle üks episood minu „Ühisjõud“ kolhoosi esimehe kohal töötades 1950. aasta suvel. Endise Haimu mäisa tootmise sektor koos vana mäisa hoonetega oli ka „Ühisjõud“ kolhoosi tootmise sekturiks. Kolhoosi kontor asus umbes 200-300 m.

eemal, kus oli konturis seinapeale pandud päevakord ja töögraafik mis nägi ette, et hommikul alates 15. aprillist 1950. a. algab põllutöölised tööpäev hommikul kell; kuus ja tallimeestel kell; neli hobused sööta. Samuti norjatalitajatel kell; neli. Ma leppisin selnevalt põllundus brigadüriaga kokku, et sõnniku

veoku lehmaid laudast näile ainult kesk-hommikuni ja pääle selle kohe kõik põllutöölised looduslikule heinamaale loole ja kohapeal olevasse küüne vedama. Vähe aja pärast tuli põllundus brigadir

E. Ainsaar minu juurde ja ütles. Mehed ei kuula minu sõna ja ei lähe peale kesk-hommikut heina loole, lubavad minna pääle lõunat, sest sõnnikut vedasidki kallima töö tegmise norjad mehed.

Ma ütlesin neile, pääle kesk-hommikut läheme kõik heina loole. Nemed hakkasid vastu vaidluma ja söime sõnu loopima. Siis ma ütlesin, et te mind valinud olete ja nii kaua kui mina kolh. esimene olete,

täidate minu käsku, minu viimane sõna on, et pääle kesk-hommikut läheme kõik heina loole. Ise sõitsin jalgrattaga heinamaale ja mõtlesin, kas ma teigin õigusti, kas loogon kuur. Ilm oli ilus tüline ja

32. loog oli kuiv. Varsti tulid hobu-loorehadega mehed ja korviga-vanrite mehed, kelle peal oli naised käsi-
 rehodega ning mehed kangudega ja õhtuks oli palju
 hobuse koormaid kuiva heina kella kuuks samasse
 värvatega küün sisse veetud ja pääle selle
 hakkas kobe vihma sadama. Süs ma ütlesin nende
 oma-kasu püüdjate meestele. Kas mul ei olnud õigus,
 kui ma teid heina tööle käskisin tulla. Mehed ei vastanud
 mulle sõnagi. Aga, sellest ajast alates oli minu
 sõnal rohkem kaalu ja suurem mõjujõud. Taolisi
 asju juhtus vahest kolhoosis, kus esimes pidi ühis-
 majandi huvides targu ja asjale kasuks õige otsuse
 läbi suruma. Sest sel ajal kolhoosi jõukus sõltus
 suuresti ka kolhoosniku palga ja raudselt ühiskonna
 heaolu. Peda oma mõju jõudu kasutasin ma kolh.
 esimehena Olustvere Põllumajandustehnikumis kolhoosi
 esimeste kursusel saadud teadmiste põhjal. Kui
 seal kolh. esimeste kursusel lõppesid, siis ütles kooli
 direktor. Teie olete esimene lend ja esimesed pääsukesed
 ring lendate üle vabarügi laiali ja hakkate sääl
 oma kodu kolhoosi juhtima. See on uudne ala
 nii teile, kui meile ja teile tuleb sääl nõu pörgata
 kasvustega, kuid see ärgu hoidatagu teid. Seadke endile
 töösihis meie poolt kätte näidatud suunad ja õpetus
 sõnad ning mõelge kollektiv-majapidamise perspektiivile
 ühisvara kasvatamisele ja hoidmisele. Kõike muu tuleb
 iseenesest. Olustvere Põllumajandus ^{tehnikumi} koolis saadud
 teadmiste rakendamisega oli mul võimalik meie
 „Ühisjõud“ kolhoos vria 1950-dal aastal Märjamaa
 rajoonis esimesena eskindlike majandite hulka, koostiste
 keske ja lõuna Eesti parema looduliku pinnaga
 kolhoosidega. On ju teada, et Lääne- saarte ja kaasa
 arvatud Märjamaa rajooni püürkond, maa kindle boniteet
 on halvem, kui keske ja lõuna Eestil. A. Piesalu.

29.

25. märtsil 1949. aastal küüditati

Haimest 12. talu perekonda, kokku 35. inimest, neist 7. last, 9. töövõimetus ja vana. Minu naise õe mees, Jaan Laasner, oli Hasti v. Saereski talu peremees, sai teada, et ta on koos oma naisega küüditatud nimekirjas, seetõttu läks mõni päev enne küüditamist kodunt kaugemale ära.

Tema naise noorem õde Härmine Aav, kes elas 2. km. eemal, Karpma talus onu juures, oma 4- ja aastase poja Jaaguva ja käis Saereski talus 2. kord päevas loomi talitamas.

Kui ta 1949. a. 25.-da märtsi vara hommikul pimedas Saereski talusse oli loomitalitama läind, oli säääl juba vene sõja väelased varjatult maja sisse püüand ja teda võeti vanggi. Üks erariides võeras mees ohud eestlane, tõlk ja äraandja kuudas, oli küsinud Härmine käest.

Kus on pererahvas? Nii kaua oled pantvang, kui nad välja tulvad. Kui si tule, viime sinu pantvangina. Sind küüditatakse Venemaale siberisse.

Mind viidi püssimeeste vahel Saereskilt ära. Tahtsin Minna Karpmalt läbi, et oleks oma natura toidu kraami ja sooje riideid kaasa võtnud, aga ei lastud, viidi joonelt Haimre rahvamajja.

Sinna koguti Haimre küladest küüditatud kokku, mis võttis 2-3. tundi aega, see aeg sain Karpmale sõna saata, et tooks mulle soojad riided ja natura söögikraami.

Karpmalt oli siis toodud soojad riided ja söögipoolist, aga pikale teele ei olnud mul muud kaasa võtta, kui kuiv leivakanikas. Kui Haimre rahvamajja oli 35. inimest kokku toodud, siis

käsitati meid kui looma karja õue veoauto kasti püssi päradega tagant tõugates. Sest meid ei peetud inimesteks, nimetati rahvavaenlasteks. Meid sõideti veoautodega **Härspele** kaudte jaama.

Härspele kaudte jaamas, nõudis meie käest üks vene kõrgem sõjaväe ohvitser, tühjale valgel paberile